

Laugardaginn 12. janúar 1946.

Nr. 151/1945. Réttvísing og valdstjórnin

(Hrl. Theódór B. Lindal)

gegn

Ólafi Johnson (Hrl. Einar Arnórsson)

og

Arent Claessen (Hrl. Einar B. Guðmundsson).

Setudómari hrl. Sveinbjörn Jónsson
í stað hrd. Jónatans Hallvarðssonar.

Brot gegn verðlagslögum og gjaldeyrislögum. Sýknað af ákæru um brot gegn XV. kafla hgl.

Dómur hæstaréttar.

Ákærði Ólafur Johnson dvaldist í Bandaríkjunum Norður-Ameríku frá því haustið 1939 og fram á sumar 1945. Annaðist hann þar m. a. vörukaup handa hlutafélaginu Ó. Johnson & Kaaber, sem hann er einn aðalhluthafi í. Íslensk stjórnvöld létu hlutafélagi þessu erlendan gjaldeyri í té til þessara vörukaupa og veittu því innflutningsleyfi, enda áttu vörur þær, sem ákærði Ólafur keypti vestan hafs handa hlutafélaginu, að seljast og hagnýttast hér á landi. Ákærði Ólafur var því um framkvæmd nefndrar umboðsmennsku fyrir Ó. Johnson & Kaaber h/f háður ákvæðum íslenskra laga um verðlag, innflutning og gjaldeyrismeðferð svo og ákvæðum íslenskra refsilaga, sbr. 6. gr. 1. tl. laga nr. 19/1940. Bar ákærða Ólafi því m. a. að fara eftir þeim reglum, sem verðlagsyfirvöldin settu 11. marz 1943 og 6. október s. á., en í reglum þessum var svo ákveðið, að aðili, sem verzlun stundar hér á landi og umboðsmann hefur eða útibú erlendis til þess að annast þar vörukaup fyrir sig, megi leggja allt að 5% af kaupverði vörunnar á verð hennar, „eftir að álagningu hefur verið bætt við kostnaðarverð“, enda séu skilríki sýnd fyrir því, að umboðsmaðurinn eða útibúið hafi annast kaup vörunnar. Þá átti og ákærði Ólafur að hlíta viðaukareglum frá 31. marz 1944, þar sem svo er mælt, að verðlagning skyldi jafnan reist á reikningi frá erlendum seljendum.

Rannsókn og ákæra þessa máls hefur einungis beinzt að athöfnum ákærðu, eftir að reglurnar frá 11. marz 1943 voru gefnar út. Frá þeim tíma og til 25. október 1944 hlitti ákærði Ólafur ekki reglum verðlagsyfirvaldanna, heldur lagði hann, svo sem nánar er rakið í héraðsdómi, frá 5% og allt að 20% á flestar þær vörur, sem hann keypti handa hlutafélagi sínu í Ameríku. Á kaffi það, er hann keypti þar, lagði hann þó ekkert. Með öllum þeim vörum, sem ákærði Ólafur lagði á, sendi hann til Íslands reikninga, er hann gaf út. Var verð vörunnar og álagning Ólafs ósundurliðað á reikningum þessum, og sást því ekki, hvert verð hinir erlendu seljendur höfðu tekið fyrir vöruna. En ólögleg umframálagning Ólafs á því tímabili, er hér skiptir máli, reyndist vera að viðbætttri heildsöluálagningu á hana kr. 367690.89, og afsláttur, er erlendir seljendur veittu Ólafi og hann tók ekki tillit til við álagninguna, nam að viðbætttri heildsöluálagningu á hann kr. 2164.34. Ákærði Ólafur hefur viljað réttlæta nefndar athafnir sínar með því, að sér hafi verið algerlega ókunnugt um hinar íslenskku verðlagsreglur, er nefndar voru, fyrr en í október 1944, en þá hafi hann hætt að leggja meira en 5% á vörur þær, sem hann keypti vestan hafs handa hlutafélagi sínu. Að visu er ósannað gegn neitun hans, að hann hafi fengið vitneskju um reglur þessar fyrr en hann heldur fram, en þegar lítið er til stöðu hans í New York og horfs hans við íslenskum hagsmunum, er ollu því, að hann var um kaupmennsku þá, er í máli þessu greinir, bundinn af íslenskum verðlagsákvæðum, þá verður vanþekking hans á verðlagsreglunum ekki talin afsakanleg, enda var honum kostur að fylgjast með íslenskum verðlagsákvæðum, og eru því ekki skilyrði fyrir hendi samkvæmt 3. tl. eða lokaákvæði 74. gr. laga nr. 19/1940 til lækunar eða niðurfalls þeirrar refsingar, sem hann hefur unnið til með athöfnum, sem andstæðar voru gildandi verðlagsákvæðum.

Það verður að teljast sannað, að ákærða Arent Claessen hafi frá upphafi verið það ljóst, að ákærði Ólafur lagði á því tímabili, sem hér skiptir máli, meira en 5% á ýmsar þær vörur, sem hann, þ. e. Ólafur, keypti handa hlutafélaginu í Ameríku. Ákærði Arent Claessen gerði samt ekkert til

að hefta þessar athafnir Ólafs fyrr en í símskeyti 25. október 1944, en lagði reikninga þá, sem Ólafur samdi um verð hins keypta varnings, fyrir verðlagsyfirvöldin, og voru reikningar þessir lagðir til grundvallar við ákvörðun verðs á varningnum. Telja verður með visun til 1. og 7. gr. laga um verðlag nr. 3/1943, að Viðskiptaráð hafi haft heimild til setningar reglna þeirra, sem það setti 11. marz 1943, 6. október s. á. og 31. marz 1944. Ákærðu brutu með ofangreindum athöfnum gegn 2. tl. verðlagningarreglnanna frá 11. marz 1943 og I. lið 2 sams konar reglna frá 6. október s. á. svo og reglunum frá 31. marz 1944. Varðar þetta brot hinna ákærðu við 9. gr. 2. mgr. laga nr. 3/1943.

Vegna umframálagningar þeirrar, er að framan greinir, safnaðist ákærðu innstæða í amerískum banka, að fjárhæð 47627.34 í bandaríkjadollurum. Ákærðu stóðu ekki íslenzku bönkunum skil á þessum erlenda gjaldeyri, svo sem boðið er í 5. mgr. 5. gr. reglugerðar nr. 77/1943, fyrr en eftir að stefna í máli þessu hafði verið gefin út á hendur þeim. Þykja ákærðu með þessu hafa gerzt brotlegir við greint ákvæði svo og 17. gr. nefndrar reglugerðar og 4. og 6. gr. laga nr. 1/1943.

Reikningar þeir, sem ákærðu lögðu fyrir verðlagsyfirvöldin, greindu ekki, svo sem þegar er lýst, verð það, sem ákærði Ólafur greiddi seljendum varningsins í Ameríku, heldur var þar talið fram í einu lagi verð varningsins, er hinir amerísku seljendur fengu, og álagning sú, er ákærði Ólafur lagði á hann. Reikningar þessir voru því ófullkomnir, þar sem þeir báru ekki með sér, hvert verð ákærðu guldu fyrir varninginn, og veittu reikningarnir verðlagsyfirvöldunum ærið efni til að krefja ákærðu sagna um álagningu þeirra. Verður ekki, að svo vöxnu máli, talið, að reikningar þessir hafi geymt yfirlýsingu ákærðu þess efnis, að þeir hefðu ekki lagt á vöruna vestan hafs meira en 5%. Þykja ákærðu því ekki hafa gerzt brotlegir við 146. gr. eða 147. gr. laga nr. 19/1940.

Sekt sú, sem hvor hinna ákærðu hefur unnið til, þykir að athuguðum málavöxtum og með hliðsjón af efnahag ákærðu, sbr. 51. gr. laga nr. 19/1940 svo og 77. gr. sömu

laga, hæfilega ákveðin kr. 80000.00, og komi varðhald 9 mánuði í stað sektar hvors þeirra, ef hún greiðist ekki innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Ákærðu hafa haldið því fram, að upptaka eigna eigi ekki að taka til kr. 75109.55, sem er hagnaður samkvæmt vörureikningum, er út voru gefnir fyrir 11. marz 1943, en þar sem vörur þessar voru tollafgreiddar og verðlagðar hér á landi eftir 29. marz 1943, þá þykir einnig bera að gera þenna hagnað upptækan, sbr. 4. tl. verðlagningarreglna frá 11. marz nefnt ár. Með þessari athugasemd ber að staðfesta ákvæði héraðsdómsins um upptöku hins ólöglega hagnaðar.

Ákvæði sama dóms um greiðslu sakarkostnaðar í héraði eiga að vera óröskuð.

Um greiðslu áfrýjunarkostnaðar sakarinnar fer sem hér segir: Ákærði Ólafur Johnson greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns í hæstarétti, sem ákveðast kr. 2500.00.

Ákærði Arent Claessen greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns í hæstarétti, sem ákveðast kr. 2500.00.

Allan annan áfrýjunarkostnað sakarinnar, þar með talin málssóknarlaun skipaðs sækjanda í hæstarétti, kr. 3500.00, greiði hinir ákærðu in solidum.

Dómsorð:

Ákærðu, Ólafur Johnson og Arent Claessen, greiði hvor 80000 króna sekt til ríkissjóðs, og komi 9 mánaða varðhald í stað sektar hvors þeirra, ef hún verður ekki greidd innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Ákvæði héraðsdóms um upptöku ólöglegs hagnaðar og málskostnað í héraði eiga að vera óröskuð.

Ákærði Ólafur Johnson greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns fyrir hæstarétti, hæstaréttarlögmanns Einars Arnórssonar, kr. 2500.00.

Ákærði Arent Claessen greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns fyrir hæstarétti, hæstaréttarlögmanns Einars B. Guðmundssonar, kr. 2500.00.

Allan annan áfrýjunarkostnað, þar með talin máls-

sóknarlaun skipaðs sækjanda í hæstarétti, hæstaréttarlögmanns Theódórs B. Líndals, kr. 3500.00. greiði hinir ákærðu in solidum.

Dóminum ber að fullnægja með aðför að lögum.

Dómur aukaréttar Reykjavíkur 12. nóvember 1945.

Ár 1945, mánudaginn 12. nóvember, var í aukarétti Reykjavíkur, sem haldinn var í skrifstofu réttarins af Bergi Jónssyni sakadómara upp kveðinn dómur í málinu nr. 3075—3076/1945: Réttvisin og valdstjórnin gegn Ólafi Johnson og Arent Claessen, sem tekið var til dóms sama dag.

Mál þetta er af réttvisinnar og valdstjórnarinnar hálfu höfðað gegn Ólafi Johnson stórkaupmanni, Grenimel 35 hér í bæ, og Arent Claessen stórkaupmanni, Laufásvegi 40 hér í bæ, fyrir brot gegn XV. kafla almennra hegningarlaga nr. 19 13. febrúar 1940, verðlagslögjöfnni og gjaldeyrislögjöfnni.

Ákærðu eru komnir yfir lögaldur sakamanna, Ólafur fæddur 29. maí 1881 og Arent fæddur 31. janúar 1887, og hefur hvorugur þeirra áður sætt ákæru eða refsingu.

Hlutfélagið O. Johnson & Kaaber var skráð í hlutfélagaskrá Reykjavíkur 30. desember 1935, og hefur stjórn félagsins verið sú sama frá upphafi, ákærði Ólafur formaður, ákærði Arent varaformaður og Friðþjófur O. Johnson meðstjórnandi. Báðir eru ákærðu framkvæmdastjórar félagsins og hafa verið frá stofnun þess. Félagið rekur heildverzlun hér í bænum. Frá því á árinu 1939 og fram í síðastliðinn júnimánuð var ákærði Ólafur í New York í Bandaríkjum Norður-Ameríku og annaðist vörukaup fyrir félagið og auk þess fyrir innflytjendasambandið og var annar af framkvæmdastjórum innkaupaneftdarinnar. Á sama tíma stýrði ákærði Arent rekstri félagsins hér.

Í verðlagningarreglum, útgefnum af verðlagsstjóra í umboði Viðskiptaráðs hinn 11. marz 1943, birtum í Lögbirtingablaði hinn 13. sama mánaðar, segir svo í 2. tölulið: „Hafi verzlun umboðsmann eða útibú erlendis til þess að annast þar vöruinnkaup fyrir sig, má verzlunin bæta allt að 5% af innkaupsverði vörunnar við verð hennar, eftir að álagningu hefur verið bætt við kostnaðarverð, ef skilríki eru sýnt fyrir því, að umboðsmaðurinn eða útbúið hafi annast innkaup vörunnar.“

Hinn 31. marz 1944 var gefinn út svo hljóðandi viðauki við þessar reglur: „Verðlagningin skal jafnan byggð á vörureikningi frá erlendum seljanda.“ Áður en þessi regla kom til framkvæmda, hafði tíðkæzt, að umboðsmenn íslenskra innflytjenda vestanhafs sendu vörur hingað til lands með vörureikningum, sem þeir gáfu

út sjálfir. Til að ganga úr skugga um, hvort nefndum ákvæðum frá 11. marz 1943 hefði verið hlýtt og þá hve mikil brögð hefðu verið að brotum gegn þeim, voru hlutaðeigandi fyrirtækjum gefin fyrir-mæli um það í apríl 1944 að skila verðlagsstjóra frumvörureikningum um þær vörusendingar, sem sendar höfðu verið hingað með vörureikningum islenzkra borgara í Bandaríkjunum. Við sam-
burð frumreikninga, er O. Johnson & Kaaber h/f skilaði verðlags-
stjóra samkvæmt nefndum fyrir-mælum, og eigin vörureikningum
umboðsmanns félagsins í Bandaríkjunum, ákærða Ólafs, kom í ljós,
að umboðsmaðurinn hafði lagt meira en hin heimiluðu 5% á
sumar vörur. Með bréfi, dagsettu 3. janúar síðastliðinn, kærði
verðlagsstjóri félagið fyrir þetta. Af þeim frumreikningum, er
verðlagsstjóra höfðu þá borizt, sem voru um 32 vörusendingar,
að innkaupsverði kr. 737160.52, taldi hann hafa komið í ljós, að
ólöglegur hagnaður félagsins næmi af þeim sendingum kr.
112811.70, og er sú tala út af fyrir sig óvæfengd af ákærðu. Vant-
aði þá frumreikninga fyrir 110 vörusendingum, að innkaupsverði
kr. 2047415.51. Undir rekstri málsins hefur félagið skilað verð-
lagsstjóra öllum þessum frumreikningum. Hinn 6. janúar s. l. var
hrl. Ragnar Ólafsson löggiltur endurskoðandi skipaður til að
framkvæma endurskoðun hjá félaginu til upplýsingar máli þessu.
Samkvæmt skýrslu hans, sem er tölulega óvæfengd af ákærðu,
eftir að þeir höfðu látið athuga hana af sinni hálfu, nemur álag-
ning umboðsmanns félagsins í New York, ákærða Ólafs, umfram hin
heimiluðu 5% á vörur þær, er hann sendi hingað til lands á eigin
vörureikningum, og afsláttur hinna erlendu seljenda, hvorttveggja
að viðbætti heildsöluálagningu, kr. 369855.23. Upphæðin skiptist
þannig, að umframálagning umboðsmanns að viðbætti heild-
söluálagningu á hana nemur kr. 367690.89, en afslátturinn að við-
bætti heildsöluálagningu nemur kr. 2164.34. Allar þær vörur, sem
hér er um að ræða, eru toll- og verðreiknaðar hér eftir gildis-
töku nefndrar reglu frá 11. marz 1943. Ákærði Ólafur hefur við-
urkennt að hafa lagt meira en 5% á sumar vörur, er hann keypti
fyrir félagið í Ameríku og sendi hingað og að álagning þessi
hafi verið frá 5% og upp í 20%. Fór álagningin mjög eftir magni
og tegund hins keypta og hversu heppileg innkaupin voru á hverj-
um tíma. Á allt það kaffi, er félagið keypti frá Brasilíu á tímabil-
inu janúar 1943 til ársloka 1944, að verðmæti kr. 800291.45, var
ekkert lagt vegna umboðsmannsins og ef til vill á lítið eitt annað
af vörum. Allar vörurnar, sem á var lagt, voru sendar hingað á
vörureikningum, útgefnum af ákærða Ólafi, og var verð þeirra
greint þar ósundurliðað, þ. e. a. s. eigi sundurliðað innkaups-
verð og álagning. Þegar reglan frá 11. marz 1943 gekk í gildi,
ákvað ákærði Arent að leggja ekki hin heimiluðu 5% á vöruna

hér, því að hann áleit, að ákærði Ólafur legði á hana vestra, og vitað var, að starfsemi hans þar átti að standa undir sér fjárhagslega. Hefur því ekkert verið lagt á vöruna hér vegna starfsemi ákærða Ólafs vestra. Allt frá því að þessi regla gekk í gildi, áleit ákærði Arent, að ákærði Ólafur mundi leggja meira en 5% á þær vörur, er hann sendi félaginu frá Ameríku, og taldi hann það nauðsynlegt til að hafa upp í kostnaðinn við starfsemi ákærða Ólafs, og taldi ákærði Arent þetta réttmætt, þar sem starfsemi ákærða Ólafs yrði að skoðast sem sérstakt fyrirtæki. Allt voru þetta þó hugleiðingar ákærða Arents, sem hann byggði ekki á neinu skjallugu, og síðasta atriðið, að starfsemi ákærða Ólafs væri sérstakt fyrirtæki, hafði eigi við nein rök að styðjast. Ekki lét ákærði Ólafur hann vita um álagningu sína vestra, og mun ákærði Arent því eigi hafa vitað, hver álagning hans var í einstökum tilfellum. Þó ákærði Arent teldi álagningu ákærða Ólafs vegna umboðsins vestra hærri en leyfilegt var, gerði hann engar ákveðnar ráðstafanir til þess að koma í veg fyrir hana fyrr en með símskeyti 25. október 1944. Að visu er ljóst af bréfkafila á ensku, sem ákærði Ólafur hefur birt kafla úr bréfi frá 6. júlí 1944, að ákærði Arent hefur þá þegar rætt um 5% álagningarregluna, og lætur þar þá skoðun í ljósi, að hann búist við, að ómögulegt muni reynast að fá nokkurt samþykki hjá verðlagsstjóra eða ráðherra til þess að fara yfir 5% álagningu. Jafnframt segir hann, að „vitanlega“ (of course) muni 5% álagning ekki nægja fyrir útgjöldum skrifstofunnar í New York, og virðist vera ráðalaus (wondering) um það, hvað skuli til bragðs taka. Eins og bréfkafli þessi er orðaður, virðist tæplega unnt að hugsa sér annað en að bréfitarinn hafi áður haft bréfaskipti við móttakanda bréfsins um margnefnda 5% álagningarreglu og að hann, er hann skrifar bréfið, þykist fullviss um, að ákærði Ólafur viti áður um hana. Samt verður ekki vegna framburðar ákærðu beggja talin full sönnun fyrir bréfaskiptum um þetta áður.

Í símskeytinu frá 25. október 1944, sem áður er minnzt á, segir, að verðlagsstjóri hafi í trúnaðarsamtali við ákærða Arent „strongly advised sending originals all future shipments charging maximum five percent“ og ákærði Ólafur beðinn að haga sér samkvæmt því framvegis. Ákærði Ólafur heldur því fram, að hann hafi skilið þetta þannig, að verðlagsstjóri hafi „fastlega ráðlagt“ afhendingu frumreikninga og 5% álagningu, og hefur hann og talsmaður hans lagt allmikla áherzlu á, að aðeins sé um ráðleggingu að ræða. Ákærði Ólafur fór samt eftir skeytinu og lagði eftir móttöku þess, skömmu eftir 25. október, ekki meira en 5% á vörur, er hann sendi félaginu síðar, enda er ljóst, að réttara var að skilja hin tilfærðu orð sem „áminnir alvarlega“ eða eitthvað þess konar, þar sem verðlagsstjóri á í hlut, því auðvitað er hann sem emb-

ættismaður ekki neinn viðskiptaráðunautur O. Johnson & Kaaber h/f, heldur segir aðeins til um það, hve há álagning má vera, svo ekki varði ábyrgð að lögum.

Í upphafi rannsóknar málsins skýrði ákærði Arent svo frá, að þegar 5%-reglan frá 11. marz 1943 gekk í gildi, hafi ákærða Ólafi verið gert aðvart um hana annað hvort með skeyti eða með því að senda honum dagblöð með auglýsingu um regluna. Ákærði Ólafur hefur eindregið neitað, að sér hafi verið send tilkynning um þetta. Kveðst hann enga vitneskju hafa fengið um reglu þessa frá skrifstofu félagsins hér, ekki hafa fengið Lögbirtingablaðið, meðan hann var í Ameríku, og ekki hafa séð reglu þessa auglýsta í dagblöðum. Kveðst hann því ekki hafa vitað um reglu þessa fyrr en seint á árinu 1944, er hann fékk skeyti félagsins, dagsett 25. október 1944, sem áður er á minnzt, og er þar þó eigi annað sagt en að fastlega sé ráðið til að leggja eigi meira en 5% á vestra.

Eftir að ákærði Ólafur hafði neitað vitneskju um reglu þessa fyrr en seint á árinu 1944 og ákærði Arent vissi um þá neitun, er framburður hans í réttarhaldi hinn 6. september s. l. á þá leið, að ákærði Ólafur kannist ekki við að hafa fengið neitt skeyti um þetta, og ekki er sjáanlegt í skjalasafni félagsins né bókum, að honum hafi verið sent slíkt skeyti, og hann minnst þess ekki sérstaklega, að slíkt skeyti væri sent. Hann telur og, að ákærða Ólafi hafi ekki að jafnaði verið sent Lögbirtingablaðið eða aldrei, en dagblöðin hafi honum verið send, en ekki veit hann til þess, að honum (ákærða Ólafi) væri sérstaklega bent á, að í þeim væri margnefnd reglugerð. Ákærðu voru báðir sammála um, að ákærði Ólafur hafi aldrei óskað eftir, að sér væru send verðlagsákvæði frá skrifstofu félagsins í Reykjavík.

Af því, sem nú hefur verið sagt, verður ekki um það ráðið, hvort ákærða Ólafi hefur verið sent skeyti um 5% regluna, svo sem ákærða Arent virðist hafa minnt samkvæmt framburði hans 4. jan. s. l. Hins vegar má telja það víst, að ákærða Ólafi hafi verið send dagblöð héðan að heiman frá þeim tíma, er 5% reglan frá 11. marz 1943 gekk í gildi. Það er vitað, að í dagblöðum Reykjavíkur hinn 13. marz 1943 var birt tilkynning frá verðlagsstjóra til þess að vekja athygli kaupþýslumanna á verðlagningar- og álagningarreglum, sem birtar voru sama dag í Lögbirtingablaðinu, en þar var einmitt 5% álagningarreglan fólgin í. Verður að telja mjög ótrúlegt, með tilliti til þess, sem fram hefur komið, að ákærði Ólafur hafi ekki fengið eitthvað af blöðum þessum, og er það þá einnig mjög ólíklegt, að hann hafi ekki veitt því athygli, sem í blöðunum stóð um verðlagsmál eða önnur viðskiptamál, sem sérstaklega varða atvinnu hans. Eru mjög miklar líkur fyrir því, að hann hafi ekki verið „bona fide“ um 5% álagningarregluna, eftir að dagblöð frá marz 1943 komu til hans. En þótt samt sé gengið

út frá því, sem ákærði heldur fram um þetta, getur það eigi leyst hann frá refsíabyrgð, því að vanþekking laga og löglega birtra stjórnvaldserinda svo sem margnefnds verðlagsákvæðis, veldur eigi sýknu. Verður og að meta ákærða Ólafi til mikils gáleysis að leggja eigi fyrir félagið að láta sig fá vitneskju um öll verðlagsákvæði, er beinlinis vörðuðu starf hans fyrir félagið í Ameríku.

Um álit ákærða Arents á álagningu ákærða Ólafs og afskipta-leysi hans af henni hefur áður verið rætt. Ákærðu hafa haldið því fram sér til afsökunar, að verðlagsstjóra hafi verið kunnugt um hina of háu álagningu félagsins vegna umboðsmannsins í Ameríku, löngu áður en hann kærði félagið. Verðlagsstjóri heldur því hins vegar fram, að sér hafi eigi orðið kunnugt um þetta fyrr en síðast á árinu 1944, er athugaðir höfðu verið frumvörureikningar þeir, er félagið hafði skilað sér. Verður af því, sem fram er komið um þetta atriði, eigi séð, að það fái orkað á úrslit málsins.

Fyrirsögn margnefndrar tilkynningar frá 11. marz 1943 er: „Reglur um verðlagningu vara, sem ákvæði um hámarksálagningu gilda um.“ Fyrirsögn tilkynningarinnar frá 6. október 1943, er nam hina úr gildi, er: „Reglur um verðlagningu vara, sem ákvæði um hámarksálagningu eða hámarksverð gilda um.“ Af þessu kynni að mega álykta, að margnefnd 5% regla gildi einungis um þær vörur, er sérstök hámarksákvæði giltu um, en óbundið væri, hvað leggja mætti á aðrar vörur vegna umboðsmannsins í New York. Á þetta verður þó eigi fallið, því að samkvæmt 1. gr. verðlagslaganna var verð allra vara háð valdi Viðskiptaráðs, og það hafði raunverulega afskipti af verðlagi annarra vara en þeirra, sem sérstök verðlagsákvæði giltu um, sbr. reglur Viðskiptaráðs frá 26. febrúar 1943, aðra regluna frá 11. marz sama ár og 7. gr. verðlagslaganna. Var framkvæmdin og sú, að hver verðreikningur um vörur, sem sérstök verðlagsákvæði voru eigi um, var athugaður, álagning innflytjandans eftir atvikum samþykkt eða lækkuð, og sú ákvörðun talin jafngilda sérstökum verðlagsákvæðum, enda kveður Viðskiptaráð undantekningarlaust hafa verið farið eftir þessu af innflytjenda hálfu.

Þó að því sumar þær vörur, er Ó. Johnson & Kaaber h/f fluttu inn og meira var lagt á vegna amerikuumboðsmannsins en 5%, hafi eigi verið háðar sérstökum verðlagsákvæðum, þykir 5% reglan samt sem áður ná til þeirra, enda er það í fullu samræmi við framkvæmdir Viðskiptaráðs í þessum efnum.

Af því, sem nú hefur verið rakið um málavexti, þykir ljóst, að ákærðu — Ólafur með hliðsjón af niðurlagi 1. töluliðs 6. gr. og 7. gr. almennra hegningarlaga — hafi gerzt brotlegir við 2. tölulið verðlagningarreglna frá 11. marz 1943 og 1. lið 2 í verðlagningarreglunum frá 6. október sama ár, hvorttveggja sbr. 9. gr. 2. mgr. verðlagslaganna.

Eins og sést af skýrslu endurskoðandans, nemur afsláttur hinna erlendu seljenda að viðbætti heildsöluálagningu á hann kr. 2164.34. Afslátt þenna fékk félagið af verði viðkomandi vara hjá hinum amerísku seljendum þeirra, en hann var ekki greindur í vöru-reikningum, heldur var verð vörunnar þar talið að fullu, eins og enginn afsláttur hefði verið gefinn.

Var varan síðan greidd þessu verði seljandanum í Ameríku, sem svo endurgreiddi félaginu afsláttinn. Mun afsláttur þessi allmjög tíðkaður í verzlunarviðskiptum. Heildsöluálagning hér kom jafnt á hið raunverulega verð vörunnar og afsláttinn. Eigi verður litið á afslátt þenna sem umboðslaun, þar sem hér var um vörukaup félagsins sjálfs að ræða, en eigi umboðsverzlun. Í verðlagningarreglum frá 11. marz og 6. október 1943 er eigi leyft að telja afslátt sem þenna með í innkaupsverði vöru. Með því að telja afsláttinn með í innkaupsverðinu, teljast ákærðu hafa gerzt brotlegir við nefndar verðlagningarreglur, sbr. 9. gr. 2. mgr. verðlagslaganna nr. 3 13. febrúar 1943.

Vörur þær, er félagið keypti frá Bandaríkjunum, voru greiddar þangað í bandaríkjadollurum samkvæmt leyfum Viðskiptaráðs. Nú þurfti félagið, eins og áður er sýnt fram á, eigi að nota til greiðslu hins raunverulega vöruverðs allan þann erlenda gjaldeyri, er umboðsmanni þess, ákærða Ólafi, var greiddur fyrir vörur þær, er hann sendi hingað til lands á eigin vörureikningum, og var fé þetta lagt í banka í New York, að svo miklu leyti sem það fór eigi til greiðslu kostnaðar af starfsemi ákærða Ólafs. Samkvæmt 5. gr. 5. mgr. reglugerðar um innflutning og gjaldeyrisverzlun nr. 77 3. apríl 1943 bar félaginu að skila sölubanka gjaldeyrisins þeim hluta gjaldeyrisins, sem eigi þurfti að nota til greiðslu andvirðis hinnar keyptu vöru. Hafa ákærðu með því að láta þessa skyldu undir höfuð leggjast, gerzt brotlegir við nefnda reglugerðargrein, sbr. 17. gr. 1. mgr. sömu reglugerðar og 4. og 6. gr. laga nr. 1 16. janúar 1943 um innflutning og gjaldeyrismeðferð.

Hinn 13. f. m. yfirfærði félagið frá skrifstofu sinni í New York til Útvegsbanka Íslands h/f 47627.34 bandaríkjadollara, eða 308277.48 íslenskar krónur, en það var innstæða félagsins í hinum bandaríska banka, er skapazt hafði, svo sem áður segir. Þar sem yfirfærsla þessi fór eigi fram, fyrr en ákærðu hafði verið tilkynnt málshöfðun fyrir brot gegn gjaldeyrislöggjöfinni af nefndum sökum, getur hún eigi firrt þá refsíabyrgð á brotum.

Loks er ákærðu gefið að sök brot gegn XV. kafla almennra hegningarlaga nr. 19 12. febrúar 1940. Sú eina grein þess kafla, er hér gæti komið til álita, er 146. greinin, sem leggur við því refsingu, ef opinberu stjórnvaldi er gefin röng yfirlýsing um mál-efni, sem yfirlýsanda er skylt að gefa upplýsingar um. Yfirlýsingar þær, sem ákærðu hafa lagt fyrir opinber stjórnvöld í sambandi

við þetta mál, eru vörureikningarnir, bæði þeir upprunalegu og vörureikningar ákærða Ólafs. Vörureikningar ákærða Ólafs greina verð vörunnar ósundurliðað. Þar er eigi sagt, fyrir hvaða verð hann hafi keypt vöruna, né heldur, hve mikið hann hafi lagt á hana. Þó að hann samkvæmt framansögðu mætti eigi leggja nema 5% á vöruna, þykir hann eigi með reikningum hafa gerzt brotlegur við nefnda hegningarlagagrein. Sama máli gegnir um ákærða Arent. Eigi verður heldur séð, að ákærðu hafi með notkun frumvörureikninganna gerzt brotlegir við nefnda grein. Verða þeir því sýknaðir af ákæru réttvisinnar í þessu máli.

Refsingar ákærðu, hvors um sig, fyrir brot þau, er að framan greinir, þykja með hliðsjón af 77. gr. hegningarlaganna hæfilega ákveðnar 80000.00 króna sekt til ríkissjóðs, og komi varðhald í eitt ár í stað hvorrar sektar, verði þær eigi greiddar innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Ágóði sá, er félagið hefur haft af verðlagsbrotum ákærðu, nemur samkvæmt framansögðu kr. 369855.23. Samkvæmt 69. gr. 3. tölu-lið hegningarlaganna ber að gera hann upptækan ríkissjóði til handa, og ber að dæma hina ákærðu fyrir félagsins hönd til að greiða hann innan 15 sólarhringa frá birtingu dómsins.

Ákærða Ólaf ber að dæma til að greiða málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, dr. jur. Einars Arnórssonar hrl., kr. 2000.00, og ákærða Arent ber að dæma til að greiða málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, hrl. Einars B. Guðmundssonar, kr. 2000.00. Allan annan kostnað sakarinnar ber að dæma ákærðu til að greiða in solidum.

Rekstur málsins hefur verið vítalau.

Því dæmist rétt vera:

Ákærðu, Ólafur Johnson og Arent Claessen, greiði hvor 80000.00 króna sekt til ríkissjóðs, og komi eins árs varðhald í stað hvorrar sektar, verði þær eigi greiddar innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Ákærðu greiði f. h. O. Johnson & Kaaber h/f ríkissjóði upptækan ólöglegan ágóða, kr. 369855.23, innan 15 sólarhringa frá birtingu dóms þessa.

Ákærði Ólafur Johnson greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, dr. jur. Einars Arnórssonar hrl., kr. 2000.00.

Ákærði Arent Claessen greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, hrl. Einars B. Guðmundssonar, kr. 2000.00.

Allan annan sakarkostnað greiði ákærðu in solidum.

Dómi þessum skal fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.